

УДК 330.341.1 : 338.2(061.1ЄС)

Є.А Кузьмін,

*науковий співробітник сектора міжнародних фінансових досліджень Відділу державних фінансів Інституту економіки та прогнозування НАН України,
вул. Володимирська, 54, м. Київ, 02000, Україна*

ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙ У СИСТЕМІ ПРІОРИТЕТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Анотація. У статті систематизовано макроекономічні та галузеві пріоритети ЄС, реалізація яких сприяє модернізації економік країн-членів. Показано збільшення питомої ваги інновацій серед цих пріоритетів. Встановлено, що основними напрямками сприяння інноваціям є збільшення інвестицій у наукові та технологічні дослідження; сприяння інноваціям у розвитку підприємництва; втілення концепцій «цифрового ринку» та «інформаційного суспільства для всіх». Досліджено еволюцію пріоритетів економічної політики ЄС до її сучасної стадії після подолання найбільш гострої фази глобальної фінансово-економічної кризи 2008-2011 рр. Розглянуто пов'язані з інноваційною політикою положення програмних документів ЄС, найбільш детально – програмні документи останнього десятиліття – «Лісабонська стратегія» та стратегія «Європа-2020».

Ключові слова: економічна політика; інновації; інноваційний розвиток; макроекономічні пріоритети; галузеві пріоритети; програмні документи; наукові дослідження; технологічні дослідження; цифровий ринок; економіка, заснована на знаннях, інноваційний розрив.

Постановка проблеми. Еволюція пріоритетів економічної та фінансової політики ЄС призвела до виведення інноваційного компоненту на рівень одного з найбільш важливих напрямків цієї політики внаслідок дії кількох основних факторів, серед яких не лише суто економічні, а й політичні та геостратегічні чинники:

– відновлення перерваного Другою світовою війною економічного зростання традиційно найбільш економічно потужних країн Західної Європи;

– перетворення безпосередньо не постраждалих від Другої світової війни Сполучених Штатів Америки на основний фінансово-економічний центр світового масштабу. Адже США вже під час Першої, а тим більше в результаті Другої світової війни набули статусу го-

ловного позичальника і інвестора, а також виробника і продавця товарів і послуг, яких у величезних обсягах потребували держави-учасниці світових конфліктів під час цих конфліктів, а також три-вالیї час після їх завершення;

– бурхливий економічний розвиток у повоєнний період нового фінансово-економічного центру світового значення – Японії та т.зв. «азіатських тигрів» (ряду країн і територій Азіатсько-Тихоокеанського регіону). Вихід Японії у 1968 р. на друге місце у світі за обсягами валового внутрішнього продукту (ВВП);

– перетворення КНР наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. на другу економіку світу;

– розпад СРСР та економічної організації соціалістичних країн – Ради економічної взаємодопомоги (РЕВ) з загальною кількістю населення близько 400 мільйонів людей. Величезне падіння обсягів ВВП практично в усіх цих країнах (у деяких – більше 60%) та їх перетворення на нетто-імпортерів із більшості торгівельних позицій, особливо високотехнологічних товарів і послуг з високою доданою вартістю;

– загострення економічної конкуренції між блоками найбільш економічно та фінансово розвинутих країн, які склалися на початок ХХІ століття, включаючи і Європейський Союз. Як відомо, вже наприкінці 50-х років минулого століття було утворено т. зв. «Європейське економічне співтовариство» (тодішня офіційна назва – «Європейські співтовариства»), більш відоме до його перетворення у 1993 р. на Європейський Союз під неофіційною назвою «Спільний ринок».

Взаємодія цих факторів поступово спричиняла все гостріше усвідомлення західноєвропейськими країнами глобального загострення конкуренції, а відтак – надання інноваційній складовій пріоритетного статусу в сучасній економічній політиці Євросоюзу.

Аналіз останніх публікацій із проблеми. Серед останніх публікацій із цієї теми найбільш повно висвітлюють питання еволюції пріоритетів економічної політики ЄС та інновацій у системі цих пріоритетів роботи Ж.Пелкманса, А. Рінда, Ч. Мако, М. Іллесі, К. Вархурста та ряду інших авторів. Найбільша увага вченими-представниками країн ЄС приділяється практичним питанням впливу інновацій на можливості розв'язання конкретних соціально-економічних проблем, насамперед, збільшення кількості робочих місць, підвищенню ефективності праці тощо. Значна увага приділена також необхідності удосконалення політики та інструментів підтримки інновацій як на рівні наднаціональних структур Євросоюзу, так і конкретними країнами-членами. У цьому контексті деякі дослідники звертаються до проблеми поліпшення фінансування інноваційних досліджень, зокрема спроб Євросоюзу більш активно використовувати державно-приватне партнерство.

Метою статті є аналіз еволюції ключових пріоритетів фінансово-економічної політики Європейського Союзу, починаючи з формування у 1957 р. попередника цього міждержавного об'єднання – Європейського співтовариства, а також зростання значення у цій еволю-

ції зусиль з підтримки інновацій. Особлива увага приділена інноваційним пріоритетам ЄС у контексті нової економічної політики Союзу після подолання найбільш гострої фази міжнародної фінансово-економічної кризи, яка 2008-го року вразила більшість найбільш економічно розвинених країн. Ці пріоритети розглядаються на основі програмних документів ЄС у сфері економіки та фінансів, які визначають різноманітні аспекти політики Євросоюзу у сфері підтримки і розвитку інновацій.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Підтвердженням усвідомлення зростаючої важливості інновацій для конкурентоспроможності економік країн-членів ЄС та їх успішного економічного розвитку в цілому стало прийняття на початку 2000-х років т.зв. «Рамкових програм» ЄС з підтримки науково-дослідної та інноваційно-технологічної діяльності. Як відомо, у 2014 р. впроваджено нову багатомільярдну програму підтримки інновацій через науково-технологічні дослідження «Горизонт-2020». Програма розрахована на період до 2020 р.

Але для розуміння перебігу еволюції пріоритетів економічної політики ЄС необхідно детальніше зупинитися на трансформаціях глобального економічного контексту, у якому формувалася фінансово-економічна політика цього міждержавного об'єднання, а також зростаючої ролі наукового і технологічного прогресу у цих трансформаціях.

З огляду на дію перелічених вище факторів не буде перебільшенням сказати, що саме формування Європейського Союзу було спричинене впливом міжнародної економічної і, насамперед, технологічної конкуренції. Попередник Європейського Союзу – Європейське економічне співтовариство (ЄЕС), як відомо, було утворене у 1957 р. шляхом підписання Римського договору, за яким Європейське товариство вугілля і сталі і Європейське товариство з атомної енергетики об'єднувалися у Європейське економічне співтовариство. Держави-учасниці започатковували за цим Договором також і Митний союз. Головною ідеєю його створення було сформувати «спільний ринок» у складі спочатку шести західноєвропейських країн і захищати цей ринок від на той час вже цілком очевидно несприятливої для його країн-учасниць конкуренції з боку п'яти «азіатських тигрів» і, насамперед – Японії. У Римському договорі були закладені конкретні положення про створення Митного союзу, включаючи взаємну відмову від мита на більшість товарів і послуг. Саме тому у європейській та й світовій пресі за ЄЕС на довгі роки закріпилася назва «спільний ринок».

Зростання японського експорту відбувалося у той час все швидшими темпами, і у торгівлі між Західною Європою і Японією наприкінці 1950-х на початку 1960-х років уперше виникло негативне сальдо. Протекціоністські кроки новоствореного Європейського економічного співтовариства не дали бажаних результатів, оскільки Японія обійшла їх, окремо підписуючи двосторонні торговельно-економічні угоди з країнами-членами «спільного ринку». Протягом 1960-х років середній темп росту японського експорту сягнув майже двадцяти процентів на рік (18,4%), і у 1968 р. Японія вийшла на

друге місце у світі за обсягом свого валового національного продукту (ВНП) [1].

За час після підписання у 1992 р. Маастрихтського договору (набрав чинності у 1993 р.), яким «Європейські співтовариства» були перетворені на Європейський Союз, загальною правовою основою усієї сучасної економічної політики Євросоюзу, на якій у свою чергу базуються інші документи ЄС, що модифікують різні сфери економічної політики Союзу, включаючи й підтримку інновацій, став Договір «Про функціонування Європейського Союзу» (ДФЄС). Вже у цьому документі інноваційній компоненті було надано великого значення, але в наступні роки інноваційна складова в економічному розвитку ЄС набула ще більшого значення.

Протягом наступного десятиліття після підписання Маастрихтського договору фінансово-економічна політика Євросоюзу була зосереджена на досягненні визначених цим договором т. зв. «Маастрихтських критеріїв» в економічній, фінансовій та соціальній сферах. Саме з цією метою у 1997–98 рр. було вироблено комплекс документів (набрали чинності з 1999 р.) під загальною назвою «Пакт стабільності і зростання» (Stability and Growth Pact), а у 2011 р. т.зв. «Пакт Євро плюс» (Euro Plus Pact). Саме у цей період розуміння важливості розвитку нових технологій та впровадження інновацій вперше виходить на рівень одного з напрямків економічної політики завдяки публікації у 1995 р. «Зеленої книги по інноваціях».

2000 р. позначився започаткуванням т.зв. «Лісабонського пакета», що включав навіть спробу створення «конституції ЄС». Такий «основний документ» для Євросоюзу, як відомо, не був ратифікований кількома країнами-членами, і натомість було впроваджено т. зв. «Лісабонську стратегію». Головним її напрямком було визнано *«досягнення економічного зростання і збільшення кількості робочих місць у Європейському Союзі через політику спільності»*. Саме цим документом також вводиться в широкий ужиток поняття *«економіки, що базується на знаннях»* (англ. knowledge-based economy).

На початковому етапі реалізації «Лісабонської стратегії» було висунуто дві основні ініціативи у сфері підтримки інновацій. Першою стало створення *«спільного європейського простору наукових досліджень та інновацій»*. Другою – *вироблення сприятливих умов для діяльності малих та середніх підприємств*, насамперед т. зв. «стартапів» (від англ. startup – «започатковувати», «утворювати вперше»), які, як правило, є піонерами у впровадженні новітніх наукових і технологічних розробок. «Стратегія», щоправда, не вказувала ні на які конкретні кількісні параметри здійснення цих ініціатив, особливо у плані їхнього фінансування. Єдиним з таких параметрів став проголошений документом заклик до країн-членів збільшити обсяги фінансування наукових і технологічних досліджень з 1,9% їхнього ВВП до 3% у період до 2010 р. Для такого збільшення державного фінансування не за рахунок інших статей бюджетних витрат країнам Євросоюзу необхідно було, за підрахунками експертів ЄС, добитися темпів економічного зростання до 6% на рік у державному секторі їхніх економік та 9% – у приватному.

Економічне життя європейських країн, однак, далеко не завжди визначалося документами Європейської комісії, навіть якщо це були документи стратегічного характеру. Так, безпрецедентна лібералізація та дерегуляція фінансової діяльності у країнах з найбільш розгалуженим фінансовим сектором економіки, включаючи США та Західну Європу, й зокрема ліквідація спеціалізації в діяльності суб'єктів фінансового сектора, призводять 2008 р. до світової фінансово-економічної кризи, за багатьма оцінками – найтяжчої з часів «Великої депресії» 30-х років минулого століття. У процесі подолання її наслідків пріоритетними стають кроки, спрямовані насамперед на оздоровлення банківсько-фінансових систем країн-членів та посилення фінансової дисципліни у їхній бюджетній сфері. У зв'язку з масованим використанням коштів державних бюджетів як напряму країнами-членами, так і через спільний бюджет ЄС (через механізми фінансової стабілізації, Європейський центральний банк (ЄЦБ), інші загальносоюзні механізми фінансової підтримки) для викупу боргів фінансово-кредитних установ приватного сектора, що утворилися в результаті широкого використання ними ризикованих фінансових інструментів, фінансові системи держав-членів та спільний бюджет Євросоюзу зазнали потужного тиску. На тлі цих процесів 2011 р. був визнаний роком «кризи суверенних боргів», оскільки рівні державного боргу цілого ряду країн ЄС – у багатьох випадках внаслідок спроб врятувати приватні банки за допомогою коштів державних бюджетів – перевищили не лише відповідний «Маастрихтський критерій», а й взагалі будь-які відомі раніше критерії збалансованості держбюджетів. Таке ускладнення фінансово-економічної ситуації призвело до розробки та впровадження як на рівні країн-членів, так і Європейського Союзу в цілому «політики суворої економії» (англ. *austerity policy*) з відповідними наслідками для фінансування зусиль з підтримки інновацій. Відтак згаданий орієнтир збільшення фінансової підтримки науково-технологічних досліджень з 1,9% до 3% ВВП не був досягнутий до останнього часу більшістю країн ЄС.

У той же час, програми підтримки приватного банківського сектора ЄЦБ були продовжені, продовжуються зараз і продовжені в обсягах 60 млрд євро на місяць до кінця 2017 р.

На цьому тлі як на рівні країн-членів, так і на рівні Європейської комісії після 2011 р. зазвучала теза про необхідність більш раціонального використання ресурсів. Як наслідок, впроваджується принцип «тематичного» використання бюджету ЄС, тобто виділення його коштів лише на проекти, які відповідають цілям усього Європейського Союзу як торгово-економічного блоку.

Зіткнувшись зі значним загостренням соціально-економічних проблем в результаті глобальної фінансово-економічної кризи, у першу чергу із зростанням безробіття у країнах-членах з нижчим рівнем доходів, керівні органи ЄС домоглися прийняття у 2010 р. стратегії «Європа-2020» (Europe 2020). Вона не означала повної відмови від політики суворої економії, але стала сигналом до більш скоординованих і активних зусиль з метою відновлення економічного зростан-

ня в усіх країнах-членах Євросоюзу та надання їх фінансово-економічним системам більшої стабільності. Головною метою зусиль ЄС у ці роки, особливо на першому етапі (до 2014 р.), було забезпечити здатність країн ЄС уникати в майбутньому повторення глобальної фінансово-економічної кризи.

На час написання цього дослідження, тобто на кінець 2017 р., стратегія «Європа-2020» залишається основним політичним документом, у якому визначені макроекономічні та галузеві, а також кілька соціальних пріоритетів усієї економічної політики ЄС, включаючи сприяння інноваційному наповненню економічної політики як ЄС в цілому, так і країн-членів та регіонів Європейського Союзу. Водночас, варто наголосити, що, подібно до попереднього «стратегічного» документа ЄС – «Лісабонської стратегії», головним напрямком вважається активізація економічного зростання, яке має досягатися насамперед шляхом модернізації економік держав-членів ЄС, підвищення рівня їх інноваційності.

Головними *макроекономічними пріоритетами* для усіх країн Євросоюзу були названі три:

- перетворення країн ЄС на привабливі для інвестицій та працевлаштування;

- заохочення інновацій, підприємництва та зростання економіки, яка базується на знаннях;

- створення робочих місць у більшій кількості та кращої якості.

Галузевими пріоритетами у цій стратегії були названі:

у рамках першого макроекономічного пріоритету:

- розширення та поліпшення транспортної інфраструктури;

- зміцнення синергій між захистом довкілля та зростанням;

- розгляд питання використання Європою традиційних джерел енергії.

У рамках другого пріоритету висловлено заклик до країн-членів ЄС дотримуватися критерію фінансування наукових та науково-технологічних досліджень в обсязі не менше 3% від обсягу ВВП (у рік, що передував прийняттю «стратегії», середній рівень по ЄС становив 1,9%). Окрім цього, для його реалізації потрібно:

- збільшити інвестиції у наукові та технологічні дослідження та уточнити їх напрямки;

- сприяти інноваціям та розвитку підприємництва;

- сприяти розвитку інформаційного суспільства для всіх;

- поліпшити доступ до фінансування.

Для реалізації третього пріоритету було визнано за необхідне:

- надати робочі місця та підтримувати працевлаштування якомога більшої кількості людей, осучаснити системи соціального захисту;

- покращити адаптованість працівників і підприємств та гнучкість ринку праці;

- збільшити інвестування у людський капітал через кращу освіту та навички;

- забезпечити ефективну адміністративну спроможність органів державної влади та громадських послуг;

- сприяти підтриманню здоров'я робочої сили [2].

З метою досягнення як макроекономічних, так і галузевих пріоритетів «стратегії», включаючи підтримку інновацій, Єврокомісія закликала країн-членів запровадити «Національні програми реформ» (НПР), які мали базуватися на вказаних вище пріоритетах «Лісабонської стратегії». Єврокомісія також заохочувала уряди країн-членів та органи влади регіонів до врахування у програмах реформ своїх «національних та регіональних обставин» при визначенні інвестиційних пріоритетів для своїх економік [3].

За даними Європейської комісії, в цілому за «період програмування» 2007–13 рр. було витрачено 346,5 млрд євро спільних коштів ЄС. Основні витрати були здійснені у відповідності до таких пріоритетів Союзу:

- підтримка середніх і малих підприємств (СМП) та бізнес-інновацій – 32,3 млрд євро;
- підтримка великих підприємств – 6,1 млрд євро;
- фінансові інструменти, спрямовані на підтримку підприємництва – 11,5 млрд євро;
- транспорт – 65,4 млрд євро;
- інфраструктура у сфері захисту довкілля – 27,4 млрд євро;
- енергоефективність у будівлях житлового фонду та громадського користування – 6,4 млрд євро;
- культура і туризм – 12,2 млрд євро;
- розвиток міської та соціальної інфраструктур – 28,8 млрд євро;
- *програми європейського територіального співробітництва* (попередня назва «Interreg» – «міжрегіональне співробітництво») – 7,7 млрд євро [4].

За оцінками Єврокомісії, реалізація «Лісабонської стратегії» економічного росту та зменшення безробіття дала також «додатковий ефект» для регіонального розвитку та згладжування регіональних диспропорцій у вигляді:

- додаткового чистого приросту сукупного продукту у кожному з регіонів ЄС – навіть регіонів-донорів – завдяки торговельному ефекту..., який вже виявився у 2016 р. і триватиме у довшій перспективі після завершення циклу витрат (до 2023 р.);

- у контексті економічної кризи та тиску на державні інвестиційні бюджети бідніших країн «політика спільності» (завдяки «Лісабонській стратегії») надала СМП можливість утриматися на плаву і навіть розширитися під час кризи, а також інвестувати у транспорт і переробку відходів та інфраструктуру переробки стічних вод у відповідності до європейських потреб;

- Interreg став унікальним у своїй галузі інструментом, конче важливим для забезпечення послідовності та зв'язку між спільними транскордонними проектами, а також між деякими проектами, що здійснювалися в масштабах усього ЄС [5].

У своїй оцінці результативності втілення пріоритетів економічного розвитку на першому етапі «Лісабонського процесу» 2000–2006 рр. Єврокомісія виділяє такі аспекти, як «серйозна зосередженість на інвестуванні коштів, виконанні проектів та генеруванні їх доробку». «Однак, – підкреслюється в оціночному документі Єврокомісії, про який детально ітиметься нижче, – у період 2007–13 рр. лише

незначна частина програм була справді «зосереджена на досягненні результатів», відзначалася постановкою чітких завдань для досягнення змін на регіональному рівні, відповідно до цих завдань відбором проектів та контролем досягнення таких змін. Спроба усунути ці недоліки була здійснена у керівних документах, розрахованих на період 2014–2020 рр., шляхом їх орієнтування на отримання результатів. Досягнення системного характеру такої спрямованості вимагатиме, однак, часу, і у багатьох випадках – змін ділової культури».

Важливою відмінністю «Лісабонської стратегії» періоду 2007–2013 рр. від її початкового етапу було більш широке використання фінансових інструментів. Воно збільшилося з 1 млрд євро на її першому етапі (2000–2006 рр.) до 11,5 млрд на другому. У той же час, застосування фінансових інструментів стримувалося недостатністю юридичної бази, а також зосередженням їх використання здебільшого на підтримку підприємств. Насправді понад 90% коштів, отриманих завдяки різним фінансовим інструментам, до яких відносяться і позики усіх видів, були витрачені саме на підтримку підприємств – по суті запобігання їх банкрутству – у період 2007–2013 рр. [6].

Стратегія «Європа-2020» та підтримка інновацій як один з її пріоритетів

За оцінками експертів Європейського парламенту, головною зміною, що відбулася після запровадження стратегії «Європа-2020» у порівнянні з періодом 2007–2013 років, коли реалізовувалася «Лісабонська стратегія», став *«перехід від фінансування «твердої» інфраструктури до інвестування в інновації, цифрові технології, наукові та науково-технологічні дослідження, галузь інформації та зв'язку, енергозбереження та підвищення конкурентоспроможності середніх та малих підприємств»* [7].

Також були розширені можливості використання фінансових інструментів через структурні фонди, на які покладене фінансування більшої частини спільних економічних програм і проектів ЄС. Нормативні документи, які регламентують фінансування проектів на період 2014–2020 років, дозволяють більш широке використання фінансових інструментів для забезпечення інвестицій в усі «тематичні цілі» чергової стратегії ЄС «Європа-2020», серед яких насамперед – *«енергоефективність», «відновлювані джерела енергії», «транспортна інфраструктура».*

Варто ще раз згадати при цьому, що нова стратегія ЄС приймалася в умовах фінансово-економічної кризи глобальних масштабів. Наслідки цієї кризи були для ЄС такими, що, за словами тодішнього голови Європейської комісії Ж.М. Баррозу, ЄС потрібно було думати про те, *«як відновити свій розвиток...»* і *«як зуміти лишитися на шляху розвитку. Це є метою «Європи-2020»,* підкреслив очільник керівного органу ЄС у передмові до документа. *«Успішний вихід із кризи є нашим пріоритетом на найближчу перспективу», –*

зазначив він. *«Те, як Європа відповідь (на виклики світової фінансової кризи), визначить наше майбутнє»*. Водночас він підкреслив необхідність для Євросоюзу *«думати на тривалу перспективу в той час, коли світова економіка продовжує рухатися вперед»*. За словами голови Європейської комісії, *«Якщо ми продовжимо робити все так, як зазвичай», ми поступово деградуватимемо і станемо другорядними у новому світовому порядку»*[8].

Стратегія «Європа-2020» була створена з урахуванням результатів «Лісабонського процесу», не дуже вдало започаткованого у 2000 р. та відновленого у 2005 р. за допомогою представленої вище «Лісабонської стратегії», яка реально почала реалізовуватися з 2007 р.

Відповідно, ухвалений у 2010 р. документ «Європа-2020» базується на ключових положеннях «Лісабонської стратегії» і здебільшого повторює її. Не повторюючи переліку пріоритетів «Лісабонської стратегії», наведених раніше, розглянемо основні пріоритети стратегії «Європа-2020», у якій підтримка інновацій посіла також чільне місце. Ключовими пріоритетами «Європа-2020» називає три:

1. Розумне (економічне) зростання – розвиток економіки на основі знань та інновацій.

2. Стабільне зростання – сприяння кращому використанню ресурсів, більш «зеленій» та конкурентоспроможній економіці.

3. Інклюзивне зростання – забезпечення більшої кількості робочих місць та соціальної і територіальної спільності [9].

У документі підкреслюється, що *«ці три пріоритети є взаємно підсилюючими, вони пропонують бачення європейської соціальної ринкової економіки ХХІ століття»*.

Головною відмінністю «Європи-2020» від «Лісабонської стратегії» стало визначення у ній ряду кількісних орієнтовних показників, названих у документі «основними цілями» (*англ. headline targets*), яких ЄС має досягти до 2020 р. завдяки своїй економічній та соціальної політиці:

– 75 % населення віком від 20 до 64 років має бути працевлаштовано;

– 3% ВВП Європейського Союзу має інвестуватися у наукові та технологічні дослідження;

– мають бути досягнуті цілі «20/20/20» у сфері боротьби з кліматичними змінами та підвищення енергоефективності (за наявності можливостей обсяги викидів мають бути зменшені на 30%);

– кількість дітей шкільного віку, які не отримують повну середню освіту, має бути менше 10%, а процент молоді, яка отримує середню спеціальну та вищу освіту, має досягти не менше 40%;

– кількість людей, які ризикують опинитися за межею бідності, має зменшитися на 20 мільйонів [10].

У березні 2014 р. Європейською комісією було оприлюднено оцінку результатів реалізації стратегії під назвою «Оцінюючи результати стратегії «Європа-2020» для розумного, стабільного та інклюзивного росту». У документі порівнюються показники виконання п'яти пріоритетів Стратегії станом на 2012 р. з показниками 2008–2010 рр. та спроба спрогнозувати хід подальшого виконання цих пріоритетів до 2020 р.

Так, досягнення пріоритету забезпечення робочими місцями 75% населення віком 20–64 роки оцінюється майже як можливе: з урахуванням виконання програм з працевлаштування усіма державами-членами Єврокомісія вважає вірогідним досягнення показника 74% (72% *«в разі збереження існуючих на 2014 р. тенденцій»* на ринку праці ЄС) [11].

У виданні 2016 р. публікації Євростату «Розумніша, зеленіша, більш інклюзивна? Індикатори на підтримку стратегії «Європа-2020» відзначається, що у 2014 р. *«кількість працевлаштованих знову почала зростати і на 2015 р. досягла 70,1%, що наближається до рівня 2008 р. Як результат, у 2015 р. розбіжність з пріоритетом «Європа-2020» із працевлаштування у 75% зменшилася до 4,9 процента»* [12].

Збільшення до 2020 р. обсягу інвестицій з джерел як державного, так і приватного сектора у наукові та технологічні дослідження до 3% ВВП вважається у оцінці 2014 р. малоімовірним, оскільки станом на 2012 р. середні по ЄС обсяги становили 2,06%. Реалістичним Європейська комісія вважає досягнення показника 2,2%, а при повному виконанні відповідних програм державами-членами – 2,6% [13]. Євростат у 2016 р. поділяє обережне ставлення до можливості виконання цього пріоритету, зазначаючи, що *«у 2014 р. ЄС все ще відставав на 0,97 процента від поставленої на 2020 р. цілі»*.

Пріоритети зменшення викидів парникових газів щонайменше на 20% у порівнянні з рівнем 1990 р., збільшення частки обновлюваних джерел енергії у балансі енергоспоживання на 20% та підвищення на 20% енергоефективності вважалися у документі 2014 р. досяжними, оскільки, наприклад, викиди парникових газів до 2012 р. скоротилися в цілому по ЄС на 18%.

Ця оцінка збереглася і у 2016 р. в документі Євростату.

Реалізація пріоритетів зменшення до менш ніж 10% кількості дітей, які не закінчують середню школу, а також збільшення кількості молоді зі спеціальною або вищою освітою до щонайменше 40% розцінюються у документі 2014 р. як *«в цілому можлива»*, оскільки, наприклад, кількість дітей, що не закінчують навчання, зменшилася з 15,7% у 2005 р. до 12,7% у 2012 р., а половина членів ЄС *«вже реалізувала або наближається до реалізації відповідних цілей»*. За даними Євростату, у 2015 р. цей показник досяг 11,0% у порівнянні з 14,7% у 2008 р.

Підняття рівня життя не менше 20 мільйонів людей і зняття для них ризику опинитися у бідності та бути виключеними з суспільства оцінюється Єврокомісією у 2014 р. без оптимізму, адже кількість таких людей в ЄС (включаючи тих, хто перебуває на межі фінансової бідності, переживає майнове зубожіння або є безробітним чи живе у сім'ї безробітних) зросла зі 114 мільйонів у 2009 р. до 124 мільйонів у 2012 р.

У липні 2014 р. голова Європейської комісії Ж.К. Юнкер виступив із програмною промовою, у якій також окреслив ряд макроекономічних та галузевих пріоритетів. Деякі з них безпосередньо не пов'язані з підтримкою інновацій, однак їх комплексне втілення, очевидно, здатне буде сприяти економічному зростанню.

Цими пріоритетами були названі:

- стимулювання створення робочих місць, економічного росту та інвестицій;
- забезпечення спільного ринку ЄС єдиними цифровими технологіями;
- стабільний енергетичний союз із спрямованою на перспективу політикою у сфері боротьби з кліматичними змінами;
- поглиблений та більш справедливий внутрішній ринок, зміцнення його індустріальної бази;
- поглиблений та більш справедливий економічний та фінансовий союз;
- раціональна та збалансована угода про вільну торгівлю між ЄС та США;
- ЄС як регіон справедливості та основних прав, в основі якого лежить взаємна довіра;
- нова політика у сфері міграції;
- ЄС як більш потужний глобальний гравець;
- ЄС як союз демократичних перетворень.

На кінець 2017 р. оцінки результатів реалізації стратегії «Європа-2020» у контексті підтримки інновацій є неоднозначними, однак джерела самого Євросоюзу наголошують на основному її результаті: зменшенні майже на 50% «інноваційного розриву» між ЄС та його основними економічними та технологічними конкурентами – США та Японією [14].

Висновки та перспективи подальших досліджень

Таким чином, Європейський Союз продовжує приділяти значну увагу макроекономічним та галузевим пріоритетам, які сприяють модернізації економік країн-членів цього об'єднання. Еволюція цих пріоритетів підпорядкована, за визначенням керівного органу Європейського Союзу, необхідності відновлення економічного зростання до рівнів, досягнутих у період до глобальної фінансово-економічної кризи 2008 р. Завдяки спільним діям усіх органів ЄС та країн-членів економіка Євросоюзу *«стала на більш стабільну основу»* порівняно з докризовим періодом, і *«безробіття знизилося до найнижчого рівня за весь післякризовий період»*. Однак, відновлення економічного росту *«є все ще нерівномірним як всередині суспільства, так і по регіонах»* Євросоюзу. *«Подолання наслідків кризи – від тривалого безробіття до високого рівня заборгованості і у державному, і в приватному секторі у багатьох частинах Європи продовжує залишатися нагальним пріоритетом»*[15].

Зростає вплив на формування пріоритетів ЄС також і інших важливих факторів. Так, за оцінкою Єврокомісії, змінюється глобальне становище та роль Європи: *«місце Європи у світі зменшується, у той час, як інших регіонів зростає. У 1900 р. у Європі проживало близько 25% населення усього світу. На 2060 р. у ній проживатиме менше 5%. На той час населення жодної з країн-членів не перевищуватиме 1% від світового населення. Відносна економічна міць Європи, згідно з прогнозами, також зменшиться з нинішніх близько 22% світового ВВП до значно менше 20% у 2030 р.»*[16].

Водночас, під впливом наслідків кризи та ряду інших факторів, серед яких, як показує рішення Великобританії вийти з ЄС, все більшу вагу набирає недовіра пересічних громадян країн-членів до керівних органів ЄС – «брюссельської бюрократії», спільні органи Європейського Союзу змушені запроваджувати обмеження на витрату коштів на цілий ряд програм. З кінця 2016 р. Єврокомісія та її органи прямо вказують на те, що вони змушені керуватися принципом «*трьох «ні» – «ні» новим законодавчим ініціативам в масштабах ЄС, «ні» збільшенню спільного бюджету ЄС та «ні» новим інституціям Євросоюзу* [17].

Так, під впливом рішення одного з ключових членів ЄС про вихід з його складу, серед тенденцій еволюціонування макроекономічних та галузевих пріоритетів Євросоюзу з 2016 р. все чіткіше простежується тенденція до більш раціонального використання фінансових ресурсів.

Незважаючи на це, аналіз зусиль Європейського Союзу у сфері підтримки інновацій свідчить, що вони будуть і у майбутньому відігравати суттєву роль в економічній політиці ЄС.

Список використаних джерел

1. **Japan.** Profile of a Nation. The Kodansha Encyclopedia. Revised Edition. Kodansha International Ltd., 1999, с. 363-364
2. **Official Journal of the European Union**, Oct. 2006, L 291/11 – 32
3. **Communication** from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions “Member States and Regions delivering the Lisbon strategy for growth and jobs through EU cohesion policy” 2007-2013, с 2-3
4. **European Commission.** Ex Post Evaluation of ERDF and Cohesion Fund 2007-2013. Brussels, Sep. 2016, с. 1
5. **Там же**, с. 4–5
6. **Там же**, с. 8
7. **EPRS.** M. Sapala. Briefing on how the EU Budget is Spent, Oct. 2016, р. 2
8. **European Commission.** Communication from the Commission Europe 2020.A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth. Brussels, 3.3.2010, с. 2
9. **Там же**, с. 5
10. **Там же**, с. 6
11. **Communication** from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions “Taking stock of the Europe 2020 strategy for smart, sustainable and inclusive growth”. Brussels, March 2014, с. 12
12. **Smarter, Greener, More Inclusive? Indicators to Support the Europe 2020 Strategy.** Eurostat 2016 Edition, с. 8
13. **Communication** from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions “Taking stock of the Europe 2020 strategy for smart, sustainable and inclusive growth”. Brussels, March 2014, с. 12
14. **C. Mako, M. Illessy, C. Warhurst.** The Evolution of EU Innovation Policy Relevant to Job Quality and Employment. Working Paper 2. 2016, с. 17
15. **European Commission.** White Paper on the Future of Europe. A Profoundly Transformed Economy and Society. Brussels, March 2017., с. 8
16. **Там же**, с. 9
17. **Report** from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the implementation of EU macro-regional strategies, Brussels, 2016, с. 2.

Евгений Антонович Кузьмин,

научный сотрудник сектора международных финансовых исследований
Отдела государственных финансов Института экономики
и прогнозирования НАН Украины,
ул. Владимирская, 54, г. Киев, 02000, Украина

Поддержка инноваций в системе приоритетов экономической политики ЕС

Аннотация. В статье систематизированы макроэкономические и отраслевые приоритеты ЕС, реализация которых способствует модернизации экономики стран-членов. Показано возрастание роли инноваций среди этих приоритетов. Установлено, что основными направлениями содействия инновациям является увеличение инвестиций в научные и технологические исследования; содействие инновациям в развитии предпринимательства; реализация концепций «цифрового рынка» и «информационного общества для всех». Рассмотрена эволюция приоритетов экономической политики ЕС вплоть до ее современной стадии, начавшейся после преодоления наиболее острой фазы глобального финансово-экономического кризиса 2008-2011 годов. Проанализированы связанные с инновационной политикой положения программных документов ЕС, наиболее детально – программные документы последнего десятилетия – «Лиссабонская стратегия» и стратегия «Европа-2020».

Ключевые слова: экономическая политика, инновации, инновационное развитие, макроэкономические приоритеты, отраслевые приоритеты, программные документы, научные исследования, технологические исследования, инновационный разрыв, цифровой рынок, экономика, основанная на знаниях.

Eugene Kusmin,

Researcher, Sector of International Financial Research, Institute for
Economics and Forecasting of the national Academy of Sciences of Ukraine,
Str. Vladimirskaya, 54, Kiev, 02000, Ukraine

SUPPORT OF INNOVATIONS AND SYSTEM OF PRIORITIES ES ECONOMIC POLICY

Abstract: macroeconomic and sectoral priorities of the EU, the implementation of which contributes to its economic modernization, are systematized in this article. The growing role of innovations among these priorities is emphasized. The article describes the EU's most effective ways of promoting the innovations. Among these are increased investments in R&D, support of innovations in entrepreneurship, fulfillment of the concepts of "digital market" and "information society for all". The evolution of priorities of a new stage of EU's economic policy is reviewed, the stage after the most acute period of 2008-11 in the last economic crisis. Programmatic documents related to innovation policies are expounded with particular attention paid to the strategic documents of last decades – the Lisbon Strategy and Strategy Europe 2020.

Keywords: economic policy, innovations, innovative development, macroeconomic priorities, sectoral priorities, programmatic documents, science research, technological research, innovation gap, digital market, knowledge based economy.